

Vabariigi Valitsuse määruse „Vabariigi Valitsuse 14.02.2019 määruse nr 10 „Elektrisüsteemi toimimise võrgueeskiri“ muutmine“ eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

Eelnõukohase määrusega muudetakse põhivõrguga liitumisel makstavate liitumistasude põhimõtteid liitujale paremini prognoositavaks ning täpsustatakse tingimused, mil loetake elektrienergia ja võrguteenuse kasutamist ebaseaduslikuks.

Eelnõu ja seletuskirja valmistasid ette Kliimaministeeriumi energeetikaosakonna energiaturgude valdkonnajuht Karin Maria Lehtmets (karin.lehtmets@kliimaministeerium.ee), energiatoetususe ekspert Thérèse Liis Kilk (liis.kilk@kliimaministeerium.ee) ja nõunik Regina Hermandi (regina.hermandi@kliimaministeerium.ee). Eelnõu ja seletuskirja õigusekspertiisi tegi Kliimaministeeriumi õigusosakonna nõunik Anna-Liisa Kotsjuba (anna-liisa.kotsjuba@kliimaministeerium.ee). Keeletoimetaja oli Justiitsministeeriumi õigusloome korralduse talituse keeleteimetaja Aili Sandre (aili.sandre@just.ee).

1.1. Eelnõu eesmärk

Eesti on võtnud endale eesmärgi katta 2030. aastaks summaarsest elektri lõpptarbimisest taastuvenergiaga vähemalt 100%. Mitme samaaegse seadusemuudatuse eesmärk on kiirendada taastuvenergiale üleminekut ja võimaldada Eesti riigil eelmainitud eesmärgi täitmine, luues eeldused põhivõrgu arenduskohustuse laiendamiseks.

Põhivõrguga liitumise protsessi peamiseks puuduseks ning arendusi takistavaks asjaoluks on seni turuosaliste tagasiside põhjal investeringute valmimise ajakulu ja eelnev teadmatus liitumistasu suuruselt ja protsessi ajakulust.

Põhivõrguga liitumise protsessi kiiremaks ja selgemaks muutmiseks on seega põhjendatud praegu kehtiva põhivõrguettevõtja arenduskohustuse täiendamine ja põhivõrguga liitumise protsessi ning võrgu-, sh liitumistasu ülesehituse ümberkujundamine nii elektrituruseaduses kui ka Vabariigi Valitsuse 14.02.2019 määramises nr 10 „Elektrisüsteemi toimimise võrgueeskiri“.

1.2. Märkused

Vabariigi Valitsuse 14.02.2019 määrus nr. 10 „Elektrisüsteemi toimimise võrgueeskiri“ on kehtestatud elektrituruseaduse § 42 lõike 3 alusel. Vastav elektrituruseaduse redaktsioon hakkas kehtima 27.04.2019.

Eelnõu on seotud menetluses oleva elektrituruseaduse muutmise seaduse eelnõuga.

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu § 1 käsitleb Vabariigi Valitsuse 14. veebruari 2019. a määruse nr 10 „Elektrisüsteemi toimimise võrgueeskiri“ muudatusi ning koosneb kuuest punktist.

Punktiga 1 täiendatakse § 21 lõiget 2 sõnaga „kulupõhised“.

Punktiga 2 täiendatakse § 21 lõigetega 5–8.

Lõige 5 näeb ette, et olemasoleva võrguga seotud liitumistasud tuleb maksta 60 päeva jooksul alates põhivõrguettevõtjaga liitumislepingu sõlmimisest. Olemasoleva võrguga seotud liitumistasud on kirjeldatud kehtiva määruse § 25 lõigetes 4–6. Liitumistasu tasumine 60 päeva jooksul ja mitte alles liitumise valmimisel on tingitud põhivõrguettevõtja arenduskohustuse raames juba tehtud investeeringutest ning sellest, et vähendada elektrivõrgu võimsuse broneerimise võimalust liitumislepingu täitmise perioodiks ilma kindla kavatsuseta võimsust kasutada.

2023. aastal jõustunud elektrituruseaduse muudatustega võeti tootmissuunaliste liitujate suhtes kasutusele tagatise nõue, mis aitas lahendada võrgu broneerimise probleemi. Seadusemuudatusega fikseeritud hinnale üle minnes ja maksetähtaja 60 päeva kehtestamisel on võimalik kaaluda vastavate liitumiste puhul eraldiseisvast deposiidist loobuda, kuna juba tasutav liitumismaksumus ja deposiidi maksumus on sarnases suuruses. Seega vastav tasu võiks aidata juba välistada võrgu broneerimise sama summa eest. Samuti on õigustatud liitumise maksumust küsida kohe liitumislepingu sõlmimisel, kuna võrguettevõtjale tekib kohustus võrku ette arendada ja võrgutugevduse kulutused on juba liitumise hetkeks tehtud ja läbilaskevõimsuse nn pudelikaela risk langeb võrguettevõtjale. Liitumistasu fikseerimisele üleminekul ja võimalikul deposiidikohustusest loobumisel tuleb tagada, et liitumistasusid liitumislepingu sõlmimise järel liitumislepingu peatamisel või lõpetamisel ei tagastata. Selline süsteem tagab, et arendajad taotlevad võrguga liitumist, kui nad on kindlad projekti teostatavuses. See aitab kaasa, et võrguinvesteeringud tehakse õigesse kohta ja õigetes mahtudes.

Lõike 6 eesmärk on täpsustada liitumistasu tagastamise tingimusi liitumislepingu lõppemisel enne selle täitmist.

Lõike 7 eesmärk on võimaldada liitujale tagastada fikseeritud liitumistasu juhul, kui liitumise käigus selgub liitumistasu tegelik suurus osutub üle kahe korra kallimaks võrreldes algselt liitumislepingus prognoositud liitumistasuga.

Lõike 8 eesmärk on täpsustada elektrituruseaduse muutmise seaduse eelnõuga seaduse § 71 lõike 5 punktis 1 tehtava täpsustusega tootja piiramise kulude kompenseerimise põhimõtetes.

Punktiga 3 lisatakse § 24 lõikesse 3 sõna „jaotusvõrgus“.

Punktiga 4 täiendatakse § 25 lõiget 1, et täpsustada jaotus- ja põhivõrguettevõtja liitumistasu arvutamise põhimõtteid.

Punktiga 5 täiendatakse § 25 lõigetega 4–7.

Lõike 4 kohaselt tasutakse uue tootmisvõimsusega liitumisel või tootmisvõimsuse suurendamise korral olemasolevas põhivõrgus elektrituruseaduse § 72 lõikes 65 sätestatud fikseeritud liitumistasu, millele lisandub täiendav liitumispunkti tasu käesoleva määruse lisa 2 esitatud hinnakirja alusel.

Lõige 5 sätestab rakendatava liitumistasu määramise meetodika kliendi liitumisel olemasolevasse põhivõrku. Erinevalt tootmisest ei rakendata tarbimisele võimsuse lisamise tasu, sest tarbija tasub võrgutasu tarbitud elektrienergia eest ja võrguühenduse kasutamise eest, millega muuhulgas finantseeritakse põhivõrguettevõtja poolt arenduskohustuse raames tehtavaid investeeringuid.

Erandina tuleb tasuda võimsuse lisamise tasu olemasoleva tarbimise korral, kui tarbimisvõimsust on viimase 12 kuu jooksul vähendatud ning tarbija soovib tarbimisvõimsust uuesti suurendada. Põhivõrguettevõtja kliendid maksavad võrgutasu lisaks tarbitud elektrienergia kogusele ka tarbimiskoha kasutamise ning võrgulepinguga tarbimiskohas kokkulepitud tarbimisvõimsuse eest. Sesoonselt tarbimisvõimsust muutvad kliendid tingivad tariifimuudatused vähemalt kaks korda aastas, mis omakorda ei võimalda investeringute stabiilset planeerimist ega anda klientidele õigeid hinnasignaale.

Lõige 6 sätestab rakendatava liitumistasu määramise meetodika kliendi liitumisel asukohta, kuhu põhivõrku ei ole rajatud või kuhu ei plaanita põhivõrguettevõtja investeringute kava kohaselt võrku rajada, ning olukorras, kus liitumisega muudetakse tarbimiskoha tarbimis- või tootmistingimusi või mõlemat. Sellisel juhul tuleb kliendil tasuda lisaks elektrituruseaduse § 72 lõikes 6⁵ sätestatud fikseeritud liitumistasu komponentidele kulud kalkulatsiooni alusel. Selle sättega välditakse võrguinvesteeringute mõju ühiskondlikele kuludele näiteks juhul, kus potentsiaalne kliendi liitumispunkt asuks olemasolevast võrgust kaugemal ning ühendusliinid liituva kliendi ja olemasoleva põhivõrgu vahel on vajalikud vaid üksiku liituja huvides. Samuti ei ole põhjendatud olemasolevas võrgus selliste võrguinvesteeringutega ühiskondlike kulude suurendamine, mille rajamisega ei suurene olemasoleva elektrivõrgu läbilaskevõimsus, vaid suureneks ainult olemasolevate klientide toitekindlus ehk tegemist on reserveerivate ühendustega. Sellist põhivõrgu laiendust ei saa käsitada ühiskondliku huvi objektina ega finantseerida seda tarbijate tasutava võrgutasu arvelt. Näiteks tingiks ühe Ruhnu saarele rajatava 100 MW võimsusega tuuleelektrijaama võrguga ühendamine olulisi investeringuid, kuid need ei oleks vajalikud ülekandevõrgu toimimiseks laiemalt. Seega on määruksesse lisatava teksti eesmärk säilitada reegel, mille kohaselt uude asukohta rajatava põhivõrgu ehitamiseks vajaliku liitumistasu hulka kuulub liituja tasutav kulupõhine liitumistasu.

Lõige 7 loetleb põhivõrguettevõtja olemasolevad liitumistasud ning nende arvestamise põhimõtted. Põhivõrguettevõtjal võib olla veel teisi liitumistasusid. Toimingu- ja menetlustasu arvestatakse elektrituruseaduse § 73 lõikes 1 nimetatud võrgutasude arvutamise meetodika kohaselt. Projektijuhtimistasu sisaldub võimsuse lisamise tasus ning moodustab 5 protsenti võimsuse lisamise tasust, mis on keskmine projektijuhtimisega seotud tegevuskulude maht liitumise korral. Projektijuhtimistasu kasutatakse tegevuskulude katmiseks ning selle ulatuses ei vähendata võrgutasude arvestamisel võrguteenuse osutamiseks vajalikku põhivara.

Punktiga 6 lisatakse määrusele lisa 2, milles sätestatakse liitumistasu arvestamise hinnakiri uue tarbimis- ja/või tootmisvõimsuse ühendamisel põhivõrguga või tarbimis- või tootmistingimuste või mõlema muutmisel põhivõrgus.

Eelnõu § 2 näeb ette jõustumise elektrituruseaduse muutmise seadusega samaaegselt.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu ei ole seotud ELi õigusaktidega.

4. Määruse mõjud

Kavandatud muudatus: põhivõrguettevõtjaga liitumisel makstavate liitumistasude parem prognoositavus;

Olemasoleva ülekandevõrguga liitumisel makstavate liitumistasude fikseerimine

Määruse muudatusega kaasnev mõju on positiivne, sest ülekandevõrguga liitujate jaoks muutub liitumisprotsess selgemaks ning liitumise hind on olemasoleva võrgu piires fikseeritud ja juba protsessi alguses teada ehk suureneb õiguskindlus ja -selgus. Praegu on liitumishind kulupõhine ja tegelik hind võib selguda alles siis, kui selgub võrgu arendamise tegelik kulu. Muudatusel on sihtrühmale positiivne majanduslik mõju.

Mõju elu- ja looduskeskkonnale

Mõju looduskeskkonnale on väike, kuivõrd muudatustega soodustatakse Eestisse uute taastuvenergiat kasutavate elektrijaamade rajamist, tänu millele suureneb taastuvelektri tootmise maht ja väheneb CO₂-heide, mis mõjutab positiivselt välisõhu kvaliteeti ja seega rahvatervist. Taastuvenergiajaamade planeerimise ja menetluse protsessides hindavad arendajad igal juhul erinevaid keskkonnamõjusid. Juba planeerimisel otsitakse asukoht, mis mõjutaks looduskeskkonda vähe või ebaoluliselt. Kuna määrus ei reguleeri elektrijaamade paigaldamise küsimusi, siis on muudatustel väike või kaudne keskkonnamõju.

Mõju majandusele ja regionaalarengule

Kavandatud muudatused mõjutavad kaudselt kogu Eesti elanikkonda, sest riigi eesmärk on minna üle taastuvenergia toomisele ning ülesanne on tagada elektrienergia kättesaadavus igale Eestis elavale inimesele. Tuuleparkide rajamine on kulutõhus viis meie energia- ja kliimapoliitika eesmärkide (sh kliimanetraalsele energiatootmisele üleminek, varustuskindluse tagamine, taastuvenergia osatähtsuse kasv) täitmiseks. Taastuvenergeetika arendamine ja edendamine on tähtis majandusharu, mis aitab kaasa riigi majanduse elavdamisele ja tagab uusi töökohti, mis aitab kaasa tööealise elanikkonna paikseks jäämisele ja hoiab mingil määral ära ka ääremaastumist. Samuti võib suurem taastuvenergia kasutuselevõtt tagada taskukohasema varustuskindluse Eesti elanikele.

Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele

Muudatused ei põhjusta julgeolekuriski. Kui määrus aitab taastuvenergeetika kasutuselevõttule kaasa, siis kaasneb riigi energiavarustuse suurem hajutus, mis energiajulgeoleku kontekstis on positiivse mõjuga.

Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele

Mõju ulatus on väike, muudatused ei too kaasa suuri muudatusi halduskoormuses, kuid Konkurentsiameti töökoormus võib suurenedagi, mis võib põhjustada asutusele mõningast lisakulu ja vajadust palgata uusi töötajaid.

5. Määruse rakendamise seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse rakendamiseks lisakulusid ega tulusid riigi eelarvele ei teki.

6. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitatakse EIS-i kaudu kooskõlastamiseks Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumile, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile, Kaitseministeeriumile ja Justiitsministeeriumile.

Eelnõu saadetakse tutvumiseks ja ettepanekuteks huvirühmadele taastuvenergeetika nõukoja üldise meililisti kaudu jaotusvõrguettevõtjale Elektrilevi OÜ, põhivõrguettevõtjale Elering AS, Konkurentsiametile ja Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametile.

7. Määruse jõustumine

Määruse muudatused jõustuvad elektrituruseaduse muudatuste (eelnõu kooskõlastusel) jõustumisega kuna käsitlevad elektrituruseaduse muudatustega seotud lähenemisi.